

هموو پرویکه وه .. کۆنگره بۆ
 فێرکردنی بهتەمه نهکان چەند
 نامانجیتکی دانا له پێش هه موویانه وه
 هێنانه دی دادی کۆمه لایه تی له نێوان
 خه لک داو په ره پێدانی له بیه ک
 گه بشتنی جیهانی و راده دانان بۆ
 نه و جیاوازی بهی که له نێوان
 به شتیکی که می روشنبیرو کۆمه لانی
 خه لک دا هه به ههروه ها په ره پێدانی
 هه ست کردنی تاکه که س
 به نه ندامه تی کومه ل چه رخیک دا
 که نرخ و نه ریته بلوه کان شله ژاوون
 هه مرچی کۆنگره ی مۆنتریال بوو نه و
 بۆ فراوان کردنی مانای فێرکردنی
 گه وران و دارشتنی بناغه کانی له سه ر
 چەند به ره پێتکی زانیاریانه ی پشت
 به به رنامه ی نایکولوجی به سسترو
 رینگای خۆش کرد به م چه شنه
 مه به ستی فێرکردنی گه وران له
 چوارچێوه به کی ته سکی باوه وه که
 بریتی بووه له به رنامه ی ئیوارانی
 نه هێشتنی نه خوێنده واری له ریزی

گرنگی و ده ورگی فێرکردنی گه وران له پهره سه نداندا

نووسینی : د. محمەد عیسی مەرسێ

فێرکردنی گه وران یان بهتەمه نهکان
 که له نیوه ی سه ده ی بیستوه له
 کۆنگره ی (سینور) که له دانیمارک
 سالی ۱۹۴۹ و له پاش نه مه ش به
 ده سالتیک له کۆنگره ی مۆنتریال له
 (که نه ده) که له سالی ۱۹۶۰ دا
 گیرا بوو گۆرله پێتکی گشتی به خۆبه وه
 دیوه نێوان نه م دوو کۆنگره به دا بیرو
 یاو ریبازی گرنگ بۆ فێرکردنی
 بهتەمه نهکان گه لاله بوو و هاته
 کابه وه .

کۆنگره ی سینور (خاکی) بیان
 ده ی روانییه فێرکردنی گه وران و
 لای وابوو بریتی به له هێشانه دی
 ئاوات و پێوسته کانی گه وران له

به ته مه نه كان دا در چوو بوئوه وهی مه و دایه کی زینلوو تیهه لکیش به پیوسته کانی کومه لو تاک بگریته وه . هر وه ها کونگره ی مؤنتریال ریگه ی بوئو تیکه پشته نه خوش کرد که له کونگره ی تارانی سالی ۱۹۶۵ هاتنه کابه وه کاتخ که کونگره یه کی جیهانی بو نه هیشتنی نه خوینده واری لی به ستر او وزیره کانی پرومردوه و فیرکردن تیدا به شدار بوون له سهرووی نم بیرویا تازنهش بیری نه هیشتنی نه خوینده واری پیشه یی بوو له چوارچیوه ی به ته مه نه کاندایا هر وه کو پیوسته نه وهش بزانیین که بیری فیرکردنی پیشه یی وه نه بیت کونگره ی تاران دای هینابیت به لکو له میژوه میشکی پرومردده کهرانی پیوه خه ریک بووه بو نریک کردنوه ی فیرکردن لغزبان . کونگره ی (طوکیو) ش سالی ۱۹۷۲ له سه ر پوئشنای بیروای فیرکردنی همیشه یی روانیه فیرکردنی گوران وه به چالاکیه کی سه رتاپای ژبانی دانا ، جاریکی تریش نیمه ده لیتن که بیری فیرکردنی همیشه یی نه ویش له داهیتانی کونگره ی (طوکیو) نیه به لکو بیریکی کونه ره گو و ریشه ی له کونه وه له ناو ته قالدیه کانی نیلامیدا دا کوناوه نم گورانانه ره نگلانه وه ی سروشتی دهوله تیبسانه ی فیرکردنی به ته مه نه کانه به پریه که مه بدانتیکی زیندووی گرنگه گهلانی پیشکه وتووو بهره ستین پیکه وه به ته نگیه وه دین .

(ریبازی نایکولوجی بو فیرکردنی گوران)

مه به ست له ریبازی نایکولوجی بو فیرکردنی گوران نمو ریبازه به که به پیوستی ده زانی گوره کان له

ژیانگه ی خو یان دا فیرین چوونکه مرقف به شتیه یه کی نه دمایانه به زیانگه ی خو یه وه به نده . بو پری ده لیتن ریبازی نایکولوجی که نمهش له و بارو دوخه ی ژبان ده کولیتنه وه که گوره کان تیا بیدا فیر ده بن و هه ول ده دا له و گرو گرفته راسته قینانه بزانتیت تا بتوان به سمریان دا زال بن . به یارمه تی ریبازی نایکولوجی ده توانین فیرکردنی گوران له سه ر بناغه ییکی زانیاری راست هه لچنین چوونکه به هوی نه وه وه ده توانین پیوسته کان و بابه خو نارزوو پال پیوه نره کان و ریشه ی روشنیری و نابووری و کومه لایه تی خویندن خوازه گوره کان بزانیین ، هر وه کو ده توانین پیوسته روشنیری به کانی ژیانگهش بزانیین . تیکرا به هوی نم زانینه وه که له هه موو روویه کومه پیدا بووه ده توانین که سنور بو نامانجی فیرکردنی گوران و په پره و و به رنامه کان و کهره سته کانی فیرکردنی بکیشین هر وه کو ده توانین به هوی وه ریگه ی زانیاری گونجاو هه لیزیرین و سوود له ته کتولوجیای تازه ی فیرکردن و هر بگرین نه می

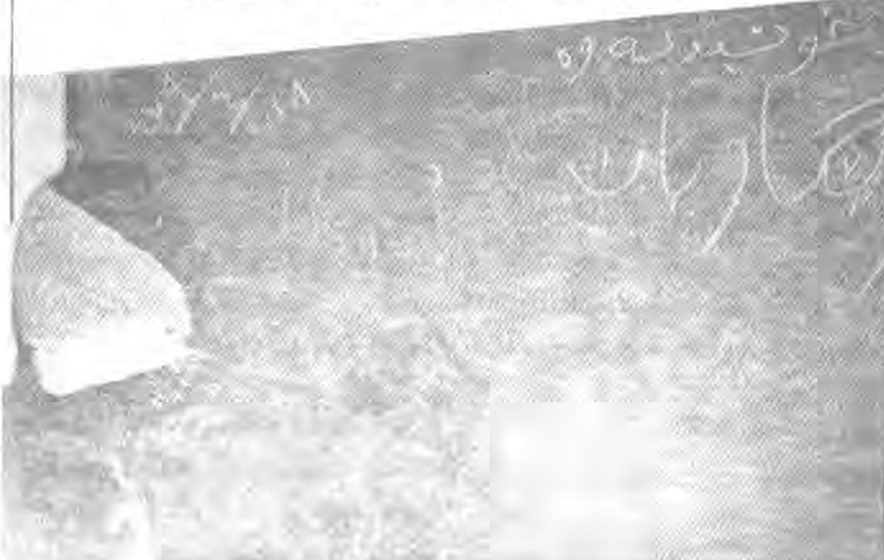
شیایوی باسه نسیم به رنامه ی نایکولوجی به له پروژه کانی رابردا بو نه هیشتنی نه خوینده واری پیشه یی به له چه مری به رنامه ی جیهانی تاقی کردنه وه بی نه هیشتنی به خوینده واری به کار هینراوه .

هوی به ته نگه وه بوونی فیرکردنی گوران

بوچی بابه خ به فیرکردنی گوران ده ده بن ؟

هوی نم به ته نگه وه بوونه چی به ؟ نایا فیرکردنی گوران نم هه موو به ته نگه وه بوونه ده هینتی ؟ یا وه کو ده لیتن فیرکردنیکی لاری یی به ؟ نایا هوی ته واری هه به که پروا بکه بن که نه وه ی بو فیرکردنی گوران ترخانی نه که بن له رووی نابووری و کومه لایه تی به وه جیکابی خو ی ده گری ؟ یا خود نه و پاره و پولهی که له مه بدانه دا خه رج ده کری به فیرق ده روا که پیوسته له مه بدانتیکی تری زنیاری دا به خش بکری .

به راستی فیرکردنی گوران جیکابه کی گرنگ و روو له زیاد بوون له مه بدانتیکی زیندووی وه کسو

مهیلانی پوره رده داگیر ده کا جگه له دست هوتی کومه لایه تسی و نابووری هم چه شنه فیرکردنه گه لای هوی بنه رهنی نهوتو هه به که هم به ته نگه وه بوونه به پیوسته ده زانن له پیش هه موویانه وه :-

۱ - کموو کووری له فیرکردنی گشتی دا :- فیرکردن له ولاتی عه ره بیدا وه کو پیشه سازی به کی گوره وابه که سلج نزیکه ی چوار هزار ملیون دۆلاری تیدا وه بر ده هینری و که وا نزیکه ی ۲۳ ملیون قوتابی و سچ چاره ک ملیون ماموستا ده گریتنه وه ، له گه ل نه وه شیدا فیرکردن له ولاتی عه ره بییدا دوو چاری که مو کووریکی به تین بووه له رووی چهندابه تیبو چۆنابه تی .

ئیمه نه گه ر براونینه قۆناغی سه ره تابی که قۆناغی به زۆر پخ خویندنه له زۆربه ی ولاته عه ره بیه کاندایه بینه که نه ختییک زیاتر له نیوه ی منالان ده گریتنه وه که ئه مه ش نه وه ده گه بئج که که متر له نیوه ی (نزیکه ی له ۱۲٪) ی منالان له دهره وه ی قوتابخانه ده مینه وه که ئه مه ده بیته ههوتیک بۆ کیشه ی نه خوینده واری و زیاد بوونی ، سه ره رای ئه مه ش ئیستا راده ی په ره سندن فیرکردنی سه ره تابی هر گین له گه ل راده ی زیاد بوونی سالانه ی دانیشتون ناگونج بۆ به ولاته عه ره بیه کان ناتوان له باشرین بارو دوخ دا به ره له بیست سال به زۆر پخ خویندنی ته واو به بیته دی . . خو له چاو فیرکردنی ناماده یی (ئانه یی) یه وه نه وارهنگی هم کیشه به زۆر ره شتریکه ، چونکه هم چه شنه فیرکردنه هه

چواربه کی لاوان ده گریتنه وه نه وانهی که له ته مهنی قوتابخانه ی ناماده یی دان نه وه یی که ده مینه وه جیکایان له قوتابخانه کاندایه تته وه جگه له مه که فیرکردن له قوتابخانه ناوه ندیه کاندایه هم شیوه ی ئیستا پیوستی و بۆ چوونه کانی لاوان ناهینته دی که له نه جامدا توشی سه رلیشیواندن ده بن هه ره که وه به هوی که مو کووری له رووی چهندابه تیبو چۆنابه تسی وزه ی ئاده میزاد به فیر و ده بات وه ترازووی خسته یوو و داوا کردن له بازاری کاردا تیک ددها . به لام فیرکردنی دانیشگا له به رنه وه ی که سه ره پۆبه ی فیرکردنه نه ویش ژیر ده ستی نه و باوو یاسایا نه به که ری له توانای چهندی ده گرن بۆ دابین کردنی ژماره به کی زورتر له قوتابیان هه ره ها توانای چۆنیه تیش له رووی په ره پیلانی نابووری و کومه لایه تی داهاتوو به شرداری بکات . تا به م جۆره ده بینه فیرکردن له وولاتی عه ره بیدا له پله ی جۆر به جۆر دا تانیستا نه بتوانه وه ناواته کان و بۆ چوونه کانی گهلانی عه ره ب پیک بئج که نه مه ش نه وه مان بۆ ده سه لئینتی که بۆشای به کی فیرکردن له ئارادا هه به . که ده توانری فیرکردنی گه وران به کسه ره به شرداری خۆی بنوینج بۆ پرکردنه وه ی هم بۆشای به له ریگای نه و پروگرامو به رنامه هه مه جۆره به که پیشکش ده کا که زۆر به باشی له گه ل پیوستیه ره شنبیره کان دا بۆ فیرکهران ده گونجی هه ره وه کو له گه ل بارو دوخ و کارو توانایا نه لویت . به لام پیوسته نه وه بزاین که نابج به و چاره سه یری فیرکردنی گه وران بکه بن که

چاره سه ره کردنیکی کانی به وه مه به ست زال بوونه به سه ره فیرکردنی گشتیدا هم بۆ چوونه نا ته واوه . پیوسته به وچاوه براونینه فیرکردنی گه وران که بریتی به له ناماده کردنی مروف بۆ چوونه نلو ژبانیکی باشو به شدار بوونیتی له گه شه کردنی کومل . هه ره که فیرکردنی به ته مه نه کان له روویکی تره وه ده ورکیکی پشت گیری ده نوینج له فیرکردنی ره سمی دا .

۲ - بلاو بوونه وه ی نه خوینده واری :-

نه خوینده واری دیارده به کی شارستانی به په یه ندی به تینی به دواکهوتی ره شنبیری به وه هه به به مانا نه تره پۆلۆژی به که ی له لایه کی تریشه وه دیمه نیکه له دیمه نه کانی نه و دواکهوتنه . نه خوینده واری له ولاتی عه ره بیدا کیشه وه که ندو کوسپتیکی گه وره نورست ده کا له ریگه ی پیشکهوتنی نابووری و کومه لایه تی و به راستی هم کیشه به له رووی قه باره وه کیشه به کی گه وره به به لای که موه دوو به ش دانیشتوانی دونیای عه ره ده گریتنه وه له رووی دابه ش کردنی جغرافیا وه هم کیشه به له دیهاته کان دا زیاتره تا شاره کان و له سه ره بناغی توخمیشه وه نه خوینده واری له ناو ئافره تاندا زیاتره له پیاوان واته نه و به ش که نه خوینده واری خۆی قیا حه شار داوه ، بریتی به له به شی ئافرهت له ناوچه کانی دیهاتدا دوای ئه مه به ش پیاو دج له دیهاته کاندایه ده توانین پشت به م راستیانه به ستین نه گه ر به مانه وئ قه لچۆی نه خوینده واری

بکەین ھەرۆھ کو لێرەدا نیشانە ی ترمان ھەبە ئەگەر بمانھوێ بیخەینە بەرچاو . پتویستە بروانینە فیتزکردنی گھوران بەو شتووبە کە نەھیتشتی نەخویندەواری نیو بەس . ھەرچەندە کە ئەمەش کۆلەکەبەکی گەورەبە بۆ فیتزکردنی گھوران بەتایبەتی لە دەولتەتە تازە پتگەبشتوکاندا . شایانی باسە نەھیتشتی نەخویندەواری نوو لای ھەبە ، بەکیکیان لای خۆ پاراستنە ئمویش بەربەست کردنی سەرچاوەی نەخویندەواری بە کە ئەمەش بەھیتانی ھەموو منالان دەبیت بۆ بەزۆر فیتزکردن لە قوتابخانە سەرەتایبەکان داو سوگەر کردنی ھەموو شتیک کە دەبیتە ھۆی بەربەست کردنی دورکردنەووە دەوام نەکردن لە قوتابخانە کاندا .

دووھم لای چارەسەرکردنە کە بریتی بە لە فیتزکردنی ئمو نەخویندەوارانە ی کە لەکاتی خۆیدا نەبان توانیو بەخوینن کە لە رۆژشیری پێبەش بوون ھەرچەندە گوتراوہ (خۆپاراستن لە چارەسەرکردن باشتەر) بەلام نەھیتشتی نەخویندەواری لە ولاتی عەرەبیدا پتویستە لەسەر ھەردوو شتوہ برۆا بۆ ماوەبەکی درێژی داھاتوو کە پتگومان کە لە بیست سال کەمتر نابن .

۲ - بوونی ژمارەبەکی زۆر لە ھیزی کارگەری نەشارەزا : - ولاتە عەرەببە کان وەکو دەولتەتانی پەرەستینی تر لە بارو دۆختیکی نا ھەموار دان بەگوتیرە ی پتگەتانی ھیزی کارگەرەوہ چوتکە زۆربە ی ئەم ھیزە نەخویندەوارەو کە مێکشنی بریتی بە لە ھیزیکی شەرزایی خاوەن

تاقی کردنەوہ کە فیتزکردنی گھوران دەتوانی دەوریتکی کەورە بنویننی لە ھیتانە دی سەر نەوێ دامەزراندنی ئەم ھیزە کارگەرە لەشارەزایە لە ریکە ی پروگرامی فیتزکردنو شارەزایی جیاوازەوہ کە اھ ئەنجامدا لە نرخێ چۆنەتی ئادەمیزادی ئەم ھیزە زیاد دەکا کە لە دواییدا دەتوانی دەوریتکی کاربگەر بنوینن بۆ پال پتوہنانی رەورەوہ ی گەشەکردنی بەرھەم ھیتان .

۴ - پتویستی زیادبوونی مەشق پێ کردنی بەرەدەوام بۆ ھیزی کارگەران : - پنی ناوێ بلتین کە ئیمە لەم چەرخە زوو بەزوو گۆرینەدا ئەژین ھەر رۆژە شتیکێ نوێ و ھەمەرەنگ لە پتیشکەوتنی تەکنەلۆژی و تەکنیکی دا روو دەوا کە لە دواییدا سەر دەکیشنی بۆ گورینی بەگوری شتوہ ی کارو بەرەم ھیتانیش تەننات پتویستە لەسەر ئەو بەشە شارەزایی ھیزی کارگەران کە سەر لەنوێ شارەزایی خۆی زیاد بکا تا بگنجن لەگەل داوای زیاد بوونی ئەم گۆرینە تەکنەلۆژیە ختیرایە پتگومان داوای شارەزایی ھەمیشە بەرەو زیاد ی ئەروات و لە سنوریکدا راناوہستن بۆبە فیتزکردنی گھوران لە چوارچووبەکی ھەمیشەیی دا بە کاریکی پتویستی سەرشتی چەرخێ ئەمرۆ دادەنرێ دیارە ئەم راستیەش دەولتەتە عەرەببەکان ئەگریتەوہ بۆ وینە : لەئەژماری سالی (۱۹۷۵) دا دەرکەوت کە ۷۶۲ ملیون کەسی تەمەنیان لە نیوان ۱۵ - ۶۴ واتە ۵۲% لە دانیشتوانن ۴ ملیونیان لە کاردان واتە ۲۷% وا چاوەروان دەکرێ کە ھیزی کارگەر لە سالی

۲۰۰۰ بگاتە ۸. ملیۆن ئەمەش بریتی بە لە زیاد کردنی ھەبرە ی کار بە ھەموو شتووبە کە ئەمەش بەشداری فیتزکردنی گھورانە لە گەشەدانی ئەم ھیزە لەگەل ئەو دەورە ی کە لەپتیشدا نیشانماندا کە کوکردنەوہ ی ھیزی کاری نەشارەزایە .

۵ - زیاتر بە ئەنگەوہ بوونی دانانی یاسا بۆ پاراستنی منداڵ و ئیش نەکردنیان لە تەمەنیکێ بچووک دا : -

بەئەنگەوہ بوونی دەولتەتە عەرەببەکان بۆ دانانی یاسا بۆ پاراستنی منداڵ و ئیش نەکردنیان لە تەمەنیکێ بچووکدا بەرەو زیاد بوون دەروا جا ئەم منالانە یا ھەر لە ئەوئەوہ نەچوونەتە بەر خویندن یان پاش سالو دوو سالی وازیان لە خویندن ھیتاوە بەھۆی نالەباری بارو دۆخی ئابووری و کۆمەلایەتی ، بۆبە ئەمانە نەخویندەوارن و گەلچ جار لەئشوکاری سووک و نزم یا ریکای سەخت و ناخۆش نەگرنو دەبنە شاگردی پشەبی کە ئەمەش دەبیتە ھۆی بەفیترو چوونی سامانی ئادەمیزاد لە کۆمەلدا بەراستی بوونی یاسایەک کە رێ لە منداڵ بگری کە ئیش نەکا دەبیتە ھۆی ئەوہ ی کە پالی پتوہ بنرێ بۆ مەبدانی فیتزکردن کە مەبدانیکسی گەرەو فراوانە . بەم چەشنە فیتزکردنی گھوران بەشداریبەکی باش دەنویننی لە گەشە پیدانی ئەم سامانە مرۆفایە تیە سەرھەلداوہو دەبیتە ھۆی شارەزایی بەکی زانیاری و بە کردەوہ بۆ ئەوہ ی لە دواییدا بتوانن بچنە بازاری کارەوہ کە دەگەنە ئەو تەمەنە ی دەشتی کار بکەن . ھەر وھا پتویستە لەسەر فیتزکردنی

گهوران که وازیان لښ نه هیښیږ و وه کو به تمهمن گه وره کان له کومه کی زور نوو گوراوی گه وړاندا خه می فیرکردنیان بخوات .

۶ - زور لښ کردنی به کار هیښانی شپوهی دیموکراتی له فیرکردندا نه

فیرکردن له وه دهرچوه که خوشیهک بیت و بهس به لکو پیوسته که لم پیوسته کانی ژیان واته بونه مافیکي بنچنه بی مافی ناده میزاد که په پمانه کانی مافی نادمیزاده دهوله تان دانی پماناوه که بهندی بهک له مادهی ۲۶ له په یمانی جیهانی بؤ مافه کانی نادمیزاد که له سالی ۱۹۴۸ دهرچوه پاش دیموکراتیهت گه وره ترین سرکه وتنی بهدی هیښا دهلیت (هه موو مرو فیک مافی خویندنی هه بهو پیوسته فیرکردن له قوناغا فیرکردنه کانا به کم بنچینه بی دا به لای که موه به خورایی بیت هه وه کو پیوسته فیرکردنی سره تایی به زوری بیت و فیرکردنی هه نه ریو پینه بی دهرگای کرابیتته وه به کشتی و فیرکردنی بالا مسوگر بچ بؤگشت .

هه وره وه کو شپوهی دیموکراتی له فیرکردندا کاریک نه کا که ئافره تیش مافی فیربوونی هه بسچ هه رچه نده ئه م مافه به قه دانی پماناوه به لام هیشتا نه که وتوتسه بازاری کاره وه . نه وه هیچ به دیموکراتیهت دانانزئ که به شچ له کومل بچ بؤگشت بکری له خویندن یا ئه م دهسته به بچ بهش بکری له روشنبیری نه گه ر ئیمه باوه زمان به دیموکراتیهتی راستی بسچ له فیرکردندا ، پیوسته دهرگای فیرکردن بؤ گشت بخینه سر پست بچ گویندان به رهنگ . تمهمن

توخم و بیرو بساوه به م چشه فیرکردنی گه وړان دهچیتسه شپوهی به کی دیموکراتیهت وه ئیمه زیاد نالین نه گه ر فیرکردنی گه وړان بریتی به له پیکهانی دیموکراتیهتی فیرکردن چونکه فیرکردنی ره می له م مهیدانه دا که م کوری پیشان داوه به هوی ئه و نه ریت و پروگرام و یاسایانه ی که له سهری روپشته وه .

« فیرکردنی به ته مه نه گان و پهره پیدان »

دیاره ووشه ی پهره پیدان له ووشانه به که به زوری له م سالانه ی دوا پیدا لای پیوانی پهره ورمده و نابووری به کار دهیترئ که ئه م به نه نگ هاتنه ی هه ردو لا کاریکي وای کرد که لښ کولینه وه له سر په یوهندی فیرکردن پهره پیدان له هه ر چوار لوه بسا لیکولینه وه ی کون و نوئ ئه وه یان بؤ ناشکرا بووه که فیرکردن دهریکي که وره دهنوینچ له گورینی کومه لایه تی و پهره پیدان و پیک هینانی به رزی به ختیاری که ئیمه به م چوره شچی نه که بینه وه .

ئیمه مافی نه وه مان هه به بیرسین مه بست له پهره پیدان چی به . به راستی ده توانین بلتین که پهره پیدان به ساده بی مانای گه شه کردن و هه لدانه به و ریگابه دا که خومان ده مانه وی به نمونه زیاد کردنی به ره م هینان کاریکي پهره پیدانه به لام زیاد ی له کارکردن به کاریکي پهره پیدان دانانزئ چونکه له لایه که وه هه روا که خومان نامانه وی پیوسته ئه م قسه به زور به پاریزگاری به وه بکری چونکه پهره پیدانیک که خومان ئه مانه وی نیسبیه و به گویره جیاوازی پله ی پهره پیدانی و بارو

دوخی نابووری کومه لایه وه ده رده که وی .

زیاد کردنی دانیشتون جاری و هه به ریگابه کی دروسته وه له دهوله تیکدا که پیوستی به کارگه ران بیت وه کو به کیه تی سو فیهت و ئه لمانای په کیه تی هان نه دریت و دیاره له دهوله تیکي تر دا ریگابه کی دروست نی به که پهره پیدانی نابووری ناگونجی له گه ل زیاد کردنی دانیشتوانی که له دوا ی دائه مزیدای به ئه بن به بار به سهریه وه له لایه کی تریشه وه زیاد بوونی له کارکردن دروسته له کومه لیکدا و نا دروسته له کومه لیکي تر دا بؤ وینه ژاپون نریکترین دهوله ته که هانی نیستدای ناو خوی ئه دا پاش ئه وه ی که ئه رازوی بازارگانی به که ی زیاد به کی زوری پیوه دیار سووه . لیره دا نشانمان زور هه به که ده توانین بیکه ی به به لکه بؤ پهره پیدان و پیوانی یاده کانی وه کو زیاد هی هه میسه بی له داهاتی نه ته وه بی (الدخل القومي) و نه جامی نه ته وه وه ی گشتی هه و کو به رده وام باش کردنی پله ی ژیان له هه موو روو به که وه : ته ندروستی ، فیرکردن ، کومه لایه تی ، هه ر وها په یوه ندیکي توند هه به له نیوان پله ی پهره پیدان و چه شنی ئه و ته کنه لوژیایه ی که به کار دهیترئ که ئه م ش نشان هه که بس پهره پیدان .

ته کنه لوژیای پیشکه و توه هه میسه له گه ل پله ی پیشکه و توه ی پهره پیدان دا ئه گونجی و به کیک له و باوه ره چه وتانه ی که بلاو بووه ته وه نه وه به که ته کنه لوژیای پیشکه و توه به کار بهیترئ بؤ خیرا کردنی گورینی کومه لایه که هیشتا له قوناغی

به کهمی پوره پیدان دایه نهمهش به رووکمش دانه نرئ چونکه پتویسته تهنه لؤژیای به کار هینراو زؤر نریک له داروباری کومه لایه بیو و نابووری و روشنبیره ئیه وه بیت . ههروه کو پوره پیدان به گشتی به مانای پوره پیدان بی گیرانه وه له هه موو سووچیکه وه به کار ده هینرئ جاری واش هه به له سنووریک دا مانای دیاری کراوه وه کو ده لئین پوره پیدانیکسی روشنبیری یا کشتوکالی یا پیشه سازی یا دیمهاتی یا نابووری کومه لایه تی هه چهنده زؤر گرانه که پوره پیدان جیا بکنه وه له مهیدان مهودا کانی له بهر تی هه لکیشی کار کردنی نهم له سهر ئه و به لام نهم جیا کردنه وه به زؤر جار بؤ ناسان کردنی لیکولینه وه زانستانه پتویسته چونکه پوره پیدان له مهودای فیرکردن و روشنبیری دا په یوه ندی به پوره پیدانی نابووری و کومه لایه تیه وه به یو بی به که فیرکردن به ره مه میکی نابووری و کومه لایه تی هه به - هه ره هه مان شتیش له نایهت فیرکردنی گهوران ده گوتری که نامانجی پوره ورده کردنی تا کو کومه له جیا پتویسته نه سهر فیرکردنی گهوران بؤ نه وه ی نامانجی خوی بیکن یارمه تی تا که کهس بدا که دهوری کومه لایه تی هه مه جوره ی خوی بنوینن له ناو خیزان کومه لدا وه نهم ئه مرکه کومه لایه تیه هه لکری و کاتی به تالی به جؤریکی به که لک بیاته سهر بؤیه پتویسته بهرنامه ی فیرکردنی گهوران هه مه رهنگ بیج که بتوانن بهر نه نگاری نهم داوا زوره تازانه بکات هه چهنده که تووشی گؤرینی هه میسه بی ده بیت کاتن که ده چیتته ته مه نه وه

فیری زؤر شاره زایی جیا جیا ده بیج پتویسته بهرنامه ی فیرکردنی گهوران زؤر فراوان بیج تا گشت مهیدانه کانی پوره ورده بگریته وه که له پال فیرکردنی خویندنسه وه نووسین ده بیج روشنبیری گشتی و مه شف بیج کردنی پیشه بی و نه قایی و روشنبیری هه ره وه زی و سهر کرده بی و سهر ورده ی تهنه روستی و کومه لایه تی له که لایه تی - له بهر نه وه ی که داخوازی فیرکردنی گهوران له زیادی دایه له م چهره خه گؤراو گوره دا پتویسته چهنه دام و ده زگابه کی نه ته وه بی سپؤر بیتته کایسه وه که بتوانی بهرمانه ی فیرکردن بهینیتته دی :-

فیرکردنی گهوران و زیاد کردنی داها تی نه ته وه ی

به ووشه به کی ساده داها تی نه ته وه بی بریتی به له تیکرای داها تی خه لکی ، ئیمه نه گهر به و چاوه بروانینه داها تی تا که بنچینه ی داها تی نه ته وه بی به نه وسا بؤمان هه به بلین که هه موو زیاد بوونج له داها تی تا که ده بیتته هؤی تیکرا زیاد کردنی داها تی نه ته وه بی له گه ل به بهر چاو گرتنی هه ندئ هؤی تر که له مهیدانه دا کار ده که ن ناشکرایه که له کومه لی توانایی داها تی تا که به بیجی شاره زایی و زانیاری تا که ده پیورئ جا لیره دا گرنگی فیرکردن ده ده که وئ له زیاد کردنی داها تووی نه ته وه دا . له م لیکولینه وه به دا نهم راستیه مان بؤ ده سه لیتن له وانه لیکولینه وه کانی میللو شونتر که ده ربیان خسته که راده داها تی شان به شانی زیاد کردنی پله ی فیرکردن ده روا هه ره وه کو لیکولینه وه به کی ترمان هه به که

دنسون کردوبه تی که گه یستوه نه نه وه ی که له ۲۱٪ ی پوره پیدانی نابووری که له وولاته به ککرتوه کان له نیوان سالانی ۱۹۲۱ - ۱۹۵۷ ده گهرینه وه سهر کاری فیرکردن . ههروه ها لیکولینه وه کانی سو فیه ت ده ری خه ن که به یوه ندیکی به ندیکی به تین هه به له نیوان سهر پیدان نابوری و فیرکردن ، پاش بوونی . به به رده وانی پله ی فیرکردنی کریکاران په یوه ندیکی توندی به پیشکه موتنی تهنه لؤژی به کیه تی سو فیه ته وه هه به ، بؤیه ۷۵٪ راده ی زیاده ی سهر تا پا له به ره هم هینانی پیشه سازی به وه له پلانی حه وته ی نهم داوی یسه دا له بنچینه دا ده گهرینه وه بؤ چا کردنی چؤنیه تی فیرکردن و راهینانی پیشه بی که کریکارانی سو فیه ت له م بیست ساله ی داوی یسه دا پتیکان هیناوه .

فیرکردنی گهوران و بهر پیدانی هیزی کار گهر

سامانی مرؤف بابته به کؤله گه به کی پیشکه موتنی نابوری و کومه لایه تی کومه له کان داده نرئ به پیچه وانه ی نه و بؤ چوونه باوه ی که فیرکردن به خزمه تیکی کومه لایه تی داده نیت رؤژ به رؤژ نه و راستیه ده ده که وئ که فیرکردن بریتی به له وه به رهینانی سهر چاوه کانی مرؤف بابته به لکو ئیستا به گرنگترین بوواره کانی وه به رهینان داده نریت که هیچ بواریکی تر نایکاتی و نهمرؤ فیرکردن بووه به پیشه سازی به کی گه وره له م چهره خه دا وه به بیج که م کردنه وه ی ده وره کانی تری نه و ده وره ی که نهمرؤ ئه ی نوینن له ناماده کردن و بهر پیدان و راهینانی هیزه مرؤ فیه کاندا

داخواریکیسی بنجینهیسی دروسته پتویسته له پتوان پتویسته کانی کۆمهڵ بههیزی کاری گهر له گهڵ باری فیرکردنی له هه موو پله جیاکاندا ریگیهك ساز بکریت وه له نهنجامی گۆرینی خیرا به خیرایی تهکنه لۆژیابو فراوان بوونی کاری پهره پیدان ، چوار چپوهی هیزی کریکاران و ناوهوکیشی هاته گۆرین له بهر نهوه پتویست بوو فیرکردن به گشتی و فیرکردنی گهورانیش به تایبهتی له گهڵ ئهم گۆران و داخواریبانه دا بگونجیتت به کیک له نه که کانی فیرکردن بهرنگار بوونی نهو پتویسته زیاد یانهی هیزی ئاده میزاده له پلهی جیا جیادا بهم چهشنه (هاریبون) ده لێ پتکهوه بانی شارهزایی بالا کلیلکی نالتونه بۆ کردنه وهی دهرگای پهره پیدانی ئابووری له دهوله ته پیشکه و تووه کانو تازه پیشکه و تووه کان دا . پتویسته نهروان پتته پهره پیدانی سامانی مرۆف بابهت به ته نیا له رووی پیشهیی هاو په یوه ند به کاره وه چونکه ئهم بۆ چوونه ته سک و کم مهودابه پتویسته فراوان بکریت تاکو له گهڵ نه مهش دا روشنبیرکردنی گه شیش بکریتموه که نه مهش بۆ هه موو پهره پیدانیکی مرۆف بابهت ئیجگار کلریکی پتویسته چونکه چاو کردنه وه بیان فیرکردنی گشتی به شداری خۆی نه لوتیی له پهره پیدانی هیزی کریکاران به چه شنیکیی بهر ده وامو دابهش کراو . خۆتندن یارمه تی دهره بۆ پهره پیدانی فیرکردن و توانای راهانی تاکه کان جا ههردووکیان : فیرکردن و توانای راهاتن یارمه تی تاک ده دن بۆ

پیشکه موتنی بهر ده وام له کاریدا وه ئهم توانا گشتیه ده گهر پتته وه بۆ زانین و نهو شارهزایی به له تاقی کردنه وه دا به ده سستی هیناره ههروه کو ده گهر پتته وه بۆ بنجینه زانیاری به پتویسته کانی زانستی و نهکنه لۆژیابو به کار هینانه کانیان . ههروه ها فیرکردن ده بیته هۆی بهرز کردنه وهی پلهی خۆزگه و ئاواته کانی کریکاران بۆ پتکه یانی ریره وی راست بهرانه ر خۆیان و کریکاران و بهرامبهر سهروکه کانیان و زێردهسته کانیان بهرانه ر په کۆمه ل به گشتی نه مانه گشتی ده بیته یارمه تی دهر بۆ ئاماده کردنی چوارچپوهی گشتی و بیری کۆمه لابه تی بۆ پتکه بانندی هیزی کریکاروو له رتیه برونی .

فیرکردنی گهورانو پهره پیدانی دیهاتی

فیرکردنی گهوران دهوریکی کرنگ ده نوێج له پهره پیدانی دیهاتی به تایبه تی له دهوله ته کانی دونهیای سییه دا که نه مانه دهوله تی تازه پتکه بشتوون نه وهی ئاشکرا به که پهره پیدانی دیهاتی به ته نگه وه بوونیکیی زیادیی نهوئ له لابه ن نهو دهوله تانه وه که زۆر له سهرو سامانی خۆیان به کارهیناوه بۆ فیرکردنو پهره پیدانی دیهات بهو نیازهی که بابهخی ئهم کاره له پیش پهره پیدانی شاره وه دئ .

له نیمچه کیشوهری هیندی ئهم ریبازه له دروشمی شورش سه وزدا خۆی ده نوێج کهوا مه لبهندی فیرکردنی گهوران دامهزرا بۆ پهره پیدان به دیهات له زیاتر له (۱۰۰) ناوچه به یارمه تی (یونسکو) و ریکخراوی خوآرده مه نیو

کشتوکالی .

ولاته عهره بیه کان له م باره به مه وه نه نه بچ که متر به ته نگ پهره پیدانی کشتوکالی دین و نه مهش میتوو به کی دریزی هه به و ئهم خۆ به ته نگه وه هاتنهش له هاریکاری دهوله ته کان له گه ل ریکخراوی (یونسکو) دا خوی ئاشکرا نه کات کاتج که مه لبهندی پهره وهرده ی بنجینه یی له (سرس الیان) وه کو ناوچه ی که نداو (خه لیج) کۆنگره ی سییه ی وهزیرانی پهره وهرده نه خشه ی ئابووری له ولاته عهره بیه کاندا که له (ابو ظبی) له ماوه ی ۷ - ۱۶ نوه مه بری ۱۹۷۷ دا گیرا بریتی بوو له لیتکولینه وهی ئیستراتیجی تازه له باره ی دیموکراتیه تی فیرکردن . کۆنگره که له دهوری ئهم دوو ئامانجه ده سوو پامه وه : -

● فیرکردن له پتتاوی کریکارانی بهرهم هینمه ردا .

● فیرکردن له پتتاوی پهره پیدانی دیهاتیدا .

لهو یاسایانه ی که دانرابوو له پهره پیدانی دیهاتی بریتی بوو له به ته نگه وه بوونی سه ره کی بۆ فیرکردنی گهوران وه قه لاچوو کردنی نه خوینده واری پیشه یی له چوارچپوهی نه خشه کلنی پهره پیدانی دیهاتیدا هه ره کو کۆنگره دوو بانی تری پتشان دا که په یوه ندی به فیرکردنی گهورانه وه هه به به کیکیان دهرباره ی فیرکردنی گهوران بهو پینه که دهربرینه له دیموکراتی فیرکردن و به کسانه یی . دووم له بابهت فیرکردنی گهوران بهو پینه که تۆله کردنه وه بۆ نه وانه ی خویندنیان تپهر بووه .

په پیدانی دیماتیش په یوه نډیه به دامه زرانندو نیشته جیکردنی کوچره کانه وه هه به .

فیرکردنی گهوران و په پیدانی کومه لایه تی

تیگه بشتنی (په پیدانی کومه لایه تی) سه باره ت به سنوور بۆ دانان و دیارکردنی کیشه له گورپ دا هه به هوی نه مهش ده گمړینه وه سر نا ناشکرای ووشی کومه لایه تی ، جاری و هه به که به کار دیت هه موولایه کی روشنبیری ، تندرستی، نابووری، سیاسی ، نهربتو خوو ره وشتو شتی تری کومل ده گمړینه وه جاری و اش هه به هر بۆ لایه نه کانی کومه لایه تی به کار دیت واته بنده به په یوه نندی کومه لایه تی نیوان خه لکه وه . شایانی باسه وه که له سره وه باسما کرد زه حمه ته لایه نه کانی په پیدانی له بهک بیچرنو جیابکرینه وه چونکه هر به که بنده به وی تره وه و نمیان کار ده کاته سر به وی تره یان نه وی تریش هر وه ها . فیرکردنی گهورانیش ده ورپکی گرتکی دنویتیج له په پیدانی کومه لایه تی که نه مهش له لای خویسه وه راسته و خو یا به شیوه به کی لایه لا کار ده کاته سر په پیدانی نابووری و زور فورسه که به پیدانیتکی نابووری بیج نه گمړ په پیدانیتکی کومه لایه تی له گه لا نه بیج به پیچه وانهی نه مهش راسته نیمهش ده توانین به هیوای چاره سرکردنیتکی زانستانه وه نه لایانه ی په پیدانی کومه لایه تی به دیاری بکه بن که فیرکردنی گهوران به شداریان تیدا ده کات که نه مانن :

۱ - به کار هینانی دروستی مافو پیوستی به کان :

دیموکراتی راست له سر بنچینه ی هاو نیشتمانی چا و کراوه ده داده زری که مافو پیوستی خوی باش نه زانج هر وه کو ده ستوری ده ولت و یاسا و قانونه کانی نه خاته به رچا و هر نه و نه توانیج نه مافو پیوستیانه به ریگایه کی کاریگر به کاربیتنی بۆ به هلسوراننن له م بواره دا پیوسته به شیوه کی دیموکراتیانه و گیانیتکی نیشتمانیانهی باش بیج بۆ به نه خوینده واری کوسپیکه له ریگای پیکهینانی دیموکراتیه ت ، هر وه کو تیگه بشتنی نازادی له چوارچیوه ی دیموکراتی خوی دا له کومه لایه تی نه خوینده واری دوا که وتوو له ووی تندرستی و کومه لایه تی و نابووری به وه باش راناکری بۆ به نه م مروف خوینده وار بوو نازادیشی په ره سینتی مانایه کن په وهردانه ی گرنک و هر ده گریت .

۲ - که لک وهرگرتن له خدمت گوزاری کومه لایه تی :

ده ولت به و نه رکه ی گرتوبه تی نه ستو برانبر خه لکی زور خدمت گوزاری تندرستی و فیرکردن نه گریته نه ستوی خوی که مه به ست به رزکردنه وه ی پاده ی خه لکه بۆ به له م پیناوه دا خسته خانه دروست نه کاو قوتابخانه و ده زگای همه جور نه کانه وه که زور له کات و مال و رهنجی تیا خمرج کراوه که نه مانه گشتی هیچ سریک نادن نه گم نه و خه لکه که لکیان لی وهرنه گرن . بیگومان که لکی ته و او له م خدمت گوزاریانه پیوستی

به راده بهک له تیگه بشتن له لایه ن هاو نیشتمانه وه هه به هر وه کو فیرکردنی گهوران به شداری ده کا له زیاد کردنی وریایی خه لک و پله ی هه ستی کومه لایه تیان تا نه م هه ول و ته قه لایه - یان به فیر و نه چن -

۳ - په پیدانی ریباری راست : فیرکردنی گهوران ده ورپکی گرنک ده بیتنی له په پیدانی ریره وی راست لای خه لکی به رامبر زور شتی گرنک که په یوه نډیان به به ختیاری کومل و پتیکه و تنه وه هه به که بریتین له ریزگرتنی ملک و مالی گشتی و پاراستنی سر و سامان و ریگخستن له کارکردن و پاشه که وتی و سنوور دانان بۆ منال بوون و به تنه گه وه بوونی خو و نهربتی راست له خواردن و خواردنه وه و جلو به رگ و خانوودا که نه مه گشتی ریره وی راستی پاشه له په پیدانی کومه لایه تی گه لاند .

۴ - جمو جولی کومه لایه تی :

مه به ست له جمو جولی کومه لایه تی له ریره وی کاریگریدا پتیش خستن تاکه له پله ی کومه لایه تی دا جا له بهر نه وه کی فیرکردن له وانه (فیرکردنی گهوران) ده بیتنه هوی زیاد کردنی هوشیاری تاکه که سو به رزکردنه وه ی نرخی ناده میزادیه تی نه مه نه بیتنه یارمه تی دهری بۆ چا کردنی داهاتی پله ی ژینانی که له نه جامدا نه بیتنه هوی زیاد کردنی ناوات و خوزگهی له ژباندا و پتیش که وتنی به رده و ام له پله ی کومه لایه تی دا بۆ به فیرکردن به به کیک له هژ گوره کان ده ژمیردری که ده بیتنه هوی تواندنه وه ی

جياوازي چينابه تي و نزيك بوونه وه
له په كترې و پټك هټناني په كيه تبه كي
نه ته و ايه تي و توكمه يي كوومه لابه تي .

چمند ههنگاو پك بو گمشه پټداني فټير كړدني گهوران

دباره به كه لكه نه گهر به كورتي
له چمند ههنگار پكې دباري كراوه وه
نمو خالانه بخينه پټش چاو
دهرباره ي نه وه ي كهچي پټويسته
بيكه ين له پټنوي گمشه پټداني
فټير كړدني گهوران له ولاتي عمره بيدا
كه له سمروي هه مو ويانه وه نم
خالانه به :-

۱ - داناني نه لسه فه به كي يوون
بو فټير كړدني گهوران له سهر
روشنايي نامانچيكي رووني دباري
كراو .

۲ - پياچوونه وه به بهرنامه ي
په يره وي فټير كړدني گهوراني نټستاو
كورپني له سهر بنچينه به كي زانباري
ورد .

۳ - پشتر كرتي بهرنامه ي
فټير كړدني گهوران به هوي دامو
دهزگاي كوومه لي ي ياسا دانانو
مبللي و ناگادار به وه .

۴ - زور كړدني كه رسنه كاني
فټير كړدني بنچينه يي له بار ، وه
سهر بهرشت كړدنيكي تيگه بشتووي
فراوان كه شياو بيت بو فټير كړدني
گهوران .

۵ - زياد كړدني پاره ي ده ولت
بو خهرج كړدن له بهرنامه ي
فټير كړدني گهوران كه بگونچن له گهل
قمواره ي كيشه كه ههروه ها كه لك
وهرگرتن له سهرچاوه ي پاره ي نا
دهوله تيش .

۶ - بايه خ دان به پټگه ياندني
ژماره به لك له كاديراني فټير كړدني
گهوران و راهټنانيان كه بو نه ممش

پټويسته دانشنگا كاني عه رهب
به تايبه تي كوليزه كاني په رومرده
دهوري خو يان بنو يتن له م ناماده يي و
راهټنانه دا .

۷ - داناني بهرنامه ي فټير كړدني
گهوران له ناو تويي برياره كاني
پروگرامي كوليزه كاني په رومرده و
دانشگاي پڅ گه ياندني ماموستايان .

۸ - بايه خ دان به ليكولينه وه ي
مه يداني كه نه ملاو نه ولای فټير كړدني
گهوران مان بو يوون ده كاته وه و
ده بيته هوي داموزاندني له سهر
بنچينه به كي زانباري دروست .

چمند برسيار پك له بابه ت دهوري فټير كړدني گهوران له دهوله ته كاني گهنداوي عمره بيدا له نارادايه

۱ - چوون فټير كړدني گهوران
به شداري ده كا له گواستنه وه ي
ته كنولوژيا له دهس كړيكاراني له
دهره وه هاتوو بو دست هاو
نيشتمانان له يو له كاني ولات ؟

۲ - چوون فټير كړدني گهوران
به شداري نه كات له بهر يوه بردني
هټري ناده ميزاد دا بو مسوداي
كوري كارو بهرهم هټنان نه وه كو
نټستا كه بهر وه خزمه ت گوزاري
نه روا ؟

۳ - چوون فټير كړدني گهوران
به شداري ده كا له تيكل بوونسي
كوومه له ناده ميزادي له دهره وه هاتوو
بو نه و كوومه لانه ي كه تييدا ده زين .

۴ - چوون فټير كړدني گهوران
به شداري ده كا له چاره سهر كړدني
نمو كيشانه ي كه رهنگو بوي
كه نداويان پټوه هه به .. كه له وانه
كيشه ي زووي نه و زمانانه كه قسه ي
پڅ ده كمن ، به دارستان كړدني بيابان
و نيسته چن كړدني كوچهران ..

په ره پټداني كشتوكال ، پټگه باندني
كاديري ناده ميزاد له هه موو چوره
مه يداندا ، به تايبه تي له مه يداني
نهوت ، شيرين كړدني ناو ، وزه ي
روژ و كه لك وهرگرتن لږي ..
گورجو گول كړدني باري كه
شټيه واني و چا كړدنه وه ي كه شټيان و
راو كړدن و پيشه ساز كړدني
ماسي .

۵ - چوون فټير كړدني گهوران
به شداري ده كا له په ره پټداني
كوومه لابه تي كوومه له كاني كه نداو
له سهر روشنايي ناوات و نامانچي
كه لاني عمره بيدا .

۶ - چوون فټير كړدني گهوران
به شداري ده كا له پټگه وه ناني سهر
به نه ته وه يي راست لاي هاو نيشتماني
عمره يي خه ليچ كه نه ممش برپتي به
له سهر به نه ته وه يي و نيلامي و
مرؤ قابه تي جيهانيه .

له گوډاري (تعليم الجماهير)
ژماره (۱۴) ي سالي شهسي / ۱۹۷۹
وهرگراوه به پټنوسي دكتور (محمد
منير مرسي) ماموستاي په رومرده
له دانيشگاي قه تر .